

BORYS TYNKA

**JESZCZE KILKA SŁÓW
O ODESSIE**

e-bookowo.pl
wydawnictwo internetowe

Borys Tynka

JESZCZE KILKA SŁÓW

O ODESSIE

© Copyright by Borys Tynka & e-bookowo

Korekta: Marta Bluszcz

Skład: Katarzyna Krzan

Projekt okładki: Joanna Łukaszewska-Bauman

ISBN e-book: 978-83-8166-378-6

ISBN druk: 978-83-8166-379-3

Wydawca: Wydawnictwo internetowe e-bookowo

www.e-bookowo.pl

Kontakt: wydawnictwo@e-bookowo.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Kopiowanie, rozpowszechnianie części lub całości
bez zgody wydawcy zabronione.

Wydanie I 2023

Moja Ukraina

W ostatnich latach spędzam bardzo dużo czasu w pociągach, autobusach, na dworcach kolejowych i autobusowych. Wykorzystując wolny czas na pewne przemyślenia, usiłując zatrzymać na papierze swoje myśli, bardzo często sporządzam w niewielkim notesie notatki i osobiste zapiski. W zasadzie nie wgłębiam się specjalnie w ich sens, po prostu zapisuję myśli na papierze. Być może kiedyś je wykorzystam – mam przynajmniej taką nadzieję.

Obserwując każdego dnia napaść Rosji na Ukrainę, a także związane z tym tragiczne wydarzenia, staram się udokumentować własne życie w formie dziennika, jednak czasami mi się to po prostu nie udaje z braku literackich zdolności i powieściopisarskiego doświadczenia. Czasami po ludzku nudzi mnie mój wątpliwy romantyczny styl, zmierzający do zachowywania pamiętek w postaci własnych notatek, nawet jeżeli ich bohaterem ma stać się wczorajszy dzień. Równie często zniechęcam się, tak zwyczajnie, po ludzku, a potem zaczynam swoje notatki od nowa. Ileż to razy wyrwałem kartki z notatnika i wyrzucałem je bezmyślnie do kosza, szukając później w głowie treści własnych wczorajszych myśli.

Staram się przypominać sobie pewne miejsca i historie, które utknęły mi gdzieś w umyśle i którymi chciałbym się później podzielić. Wszystkie notatki łączą miłość do Ukrainy, jednak z jakiegoś powodu nie zostały one wykorzystane

przeze mnie w książkach, bądź po prostu zostały odrzucone przez jednego z moich wydawców jako nieodpowiednie lub niepasujące do pozostałych treści. Być może stwierdzicie po ich przeczytaniu, że są one bardzo chaotyczne, słabe, a nawet nudne. Zrozumiem to doskonale. Pozostaną one jednak wciąż moje, a teraz mają szansę stać się również Waszymi.

Bardzo mi zależało na tym, aby w ogóle się pojawiły. Bardzo się cieszę, że otrzymałem od wydawcy taką możliwość. Dzięki niemu tak się właśnie stało i teraz możecie się z nimi zapoznać. Dotyczą one przeszłości, teraźniejszości, ale co ważne, dotyczą również przyszłości Ukrainy. Dotyczą ciekawostek z historii Odessy, Kijowa i Charkowa. Każda historia powinna zostać udokumentowana choćby po to, aby cieszyć w przyszłości i prowokować do dyskusji. To właśnie po to powstały te notatki i to właśnie dzięki nim powstały książki stanowiące ich obszerny zbiór.

Moja Odessa

11 października 2022 roku władze Odessy przekazały przedstawicielom UNESCO akta nominacyjne w celu wpisania historycznego centrum miasta na główną listę światowego dziedzictwa tej organizacji w ramach wyjątkowej, przyspieszonej procedury. Dokumentacja ta bardzo szybko znalazła się w Paryżu. Wniosek władz Odessy został pozytywnie rozpatrzony na sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO w styczniu 2023 roku.

Warto zaznaczyć, że pierwsze kroki w tym kierunku poczyniono jeszcze w 2009 roku. Odessa została wówczas kandydatem i znalazła się na wstępnej liście UNESCO. Trudność z przejściem do głównej listy nominowanych polegała na tym, że dokumentacja nominacyjna nie została w pełni opracowana. Nie ujawniono stron naukowych i technicznych. Sytuacja w 2022 roku była już zdecydowanie inna.

25 stycznia 2023 roku na 18. nadzwyczajnej sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO historyczne centrum miasta-portu Odessy zostało wpisane na listę światowego dziedzictwa, pomimo licznych prób przedstawicieli Federacji Rosyjskiej dążących do usunięcia tej ważnej kwestii z porządku obrad. Historyczna dla Odessy decyzja została podjęta dzięki ukraińskim dyplomatom, a także przedstawicielom Bułgarii, Belgii, Grecji, Włoch i Japonii. To właśnie osoby reprezentujące te kraje kwestię nominacji historycznego centrum Odessy wprowadziły do porządku obrad.

Pomnik Pieti i Gawrika w centrum Odessy pod ochroną UNESCO.

W czasie toczącej się wojny obiekt nominacji – w tym przypadku historyczne centrum miasta – zagrożony jest zniszczeniem, w związku z czym władzom Odessy zaproponowano skróconą procedurę wpisania na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Kierownictwo UNESCO – organizacji, której podstawowym celem jest wspieranie współpracy międzynarodowej w dziedzinie kultury, sztuki i nauki – pomogło stworzyć grupę roboczą, w skład której weszli pracownicy włoskiego Ministerstwa Kultury, Departamentu nominacyjnego samego UNESCO, a także grupa specjalistów z Politechniki w Turynie. Ci ostatni przygotowali wcześniej wiele dokumentów nominacyjnych dla innych włoskich miast. Swoją pomoc zaoferowali również pracownicy greckiego i niemieckiego Ministerstwa Kultury. Oznaczało to, że międzynarodowa grupa robocza

przeanalizowała dokumentację nominacyjną, zwracając uwagę na braki i podkreślając rolę specjalistów, jacy są potrzebni do zebrania brakującej części dokumentów.

Dokumentacja nominacyjna dla UNESCO to poniekąd praca naukowa i wszystko, co zostało w niej napisane, musi mieć oczywiście naukowe potwierdzenie. W przypadku Odessy dokumentacja liczyła około 500 stron i zawierała, oprócz podstawowych informacji, rysunki techniczne i szczegółowe mapy. Sama sekcja historii to tylko niewielka część tej dokumentacji.

Należy podkreślić, że istnieje kilka kryteriów, na podstawie których można rozważyć wpisanie obiektu na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Jeśli dany obiekt spełnia cechy przynajmniej jednego, to może być już przedstawiony do wpisania na listę. Jeśli spełnia dwa lub trzy kryteria, jego szanse zdecydowanie się zwiększają.

W myśl Art. 1 Konwencji Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego za dobro kulturowe uważa się:

- zabytki: dzieła architektury, dzieła monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, jaskinie i zgrupowania tych elementów mające wyjątkową, powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;

- zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swoją architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii;

- miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnograficznego lub antropologicznego.

Warunkiem wpisu miejsca o charakterze kulturowym na Listę Światowego Dziedzictwa jest uznanie wyjątkowej wartości uni-

wersalnej w oparciu o co najmniej jedno spośród pięciu przedstawionych poniżej kryteriów, przy czym kryterium VI może być stosowane jedynie jako kryterium uzupełniające.

Dobro powinno:

I. stanowić wybitne dzieło twórczego geniuszu człowieka; lub

II. ukazywać znaczącą wymianę wartości, zachodzącą w danym okresie czasu lub na danym obszarze kulturowym świata w dziedzinie rozwoju architektury lub techniki, sztuk monumentalnych, urbanistyki lub projektowania krajobrazu; lub

III. nieść unikalne lub co najmniej wyjątkowe świadectwo tradycji

kulturowej lub cywilizacji wciąż żywej bądź już nieistniejącej; lub

IV. być wybitnym przykładem typu budowli, zespołu architektonicznego, zespołu obiektów techniki lub krajobrazu, który ilustruje znaczący(e) etap(y) w historii ludzkości; lub

V. być wybitnym przykładem tradycyjnego osadnictwa, tradycyjnego sposobu użytkowania lądu lub morza, reprezentatywnego dla danej kultury (kultur); lub obrazującym interakcję człowieka ze środowiskiem, szczególnie jeżeli /dane dobro/ stało się podatne na zagrożenia wskutek nieodwracalnych zmian; lub

VI. być powiązane w sposób bezpośredni lub materialny z wydarzeniami lub żywymi tradycjami, ideami, wierzeniami, dziełami artystycznymi lub literackimi o wyjątkowym uniwersalnym znaczeniu (Komitet jest zdania, że kryterium to powinno być stosowane na ogół łącznie z innymi kryteriami);¹

Ponieważ UNESCO zajmuje się światowym dziedzictwem, pierwszym krokiem dotyczącym obiektu nominacji jest znalezienie czynnika, który ma widoczny wpływ na światową kulturę, a także stanowi dla niej wartość.

Ostatnią i najważniejszą częścią dokumentacji jest plan przyszłego zarządzania obiektem nominacji. Należy przedstawić UNESCO działania mające na celu ochronę wartości,

¹<https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/kryteria/>

a także sposoby, dzięki którym obiekt będzie kultywowany i przekazany potomnym.

Odessa w UNESCO.

Historyczne centrum Odessy zostało nominowane na podstawie dwóch kryteriów: unikalnej wielokulturowości i unikalnego rozwiązania urbanistycznego. Odessa to miasto, do którego przybyli niegdyś Włosi, Francuzi, Niemcy, Grecy, Polacy, Hiszpanie, a także przedstawiciele innych – około

130 – narodowości. Oczywiście wcześniej mieszkali tutaj Ukraińcy, Rosjanie, później przybyli także Żydzi. Ogromna liczba przedstawicieli różnych narodów stanowiła niezwykle tygiel różnorodnych kultur, w których ludzi łączyła przede wszystkim wolność. Dzięki temu Odessa stała się najszybciej rozwijającym się miastem na świecie.

Etapem związanym z nominacją historycznego centrum Odessy na listę światowego dziedzictwa UNESCO było poszukiwanie niezwykle ważnych atrybutów, w tym przypadku fizycznych dowodów na istnienie unikalnego miasta. Urbanistyka oraz architektura Odessy doskonale unikalność tę udowadniają. Przyroda była przeciwna pojawieniu się na miejscu dzisiejszej Odessy dużego miasta handlowego. Klimat stepowy, brak wody, brak materiałów budowlanych – wszystko to razem wzięte stanowiło ogromną przeszkodę. Człowiek potrafił jednak podporządkować sobie naturę. Wykorzystano ogromne zasoby rakusznika – charakterystycznego kamienia o żółtym kolorze zawierającego zgniecione muszle oraz mięczaki – znajdującego się pod stopami mieszkańców.

Odessa jest dzisiaj przedstawiana jako ostatnia planowana decyzja miejska w Europie, a może nawet na świecie. Zazwyczaj budowano hutę, kopalnię, zakład przemysłowy, a wokół nich powstawało miasto. Odessa była miejscem, które zostało zaprojektowane i stworzone według jednego koncepcyjnie wspianiałego planu. Chcąc zrealizować zamysł stworzenia miasta handlu uwzględniono wszystkie warunki naturalne – wąwozy, płaskowyże i morze.

Ze względu na obecne zagrożenia związane z działaniami wojennymi ze strony Federacji Rosyjskiej, Komitet Światowego Dziedzictwa UNESCO postanowił wpisać w trybie przyspieszonym historyczne centrum Odessy na listę światowego dziedzictwa. Obiekt nominacyjny został jednocześnie wpisany na listę światowego dziedzictwa w zagrożeniu. Tym samym została potwierdzona wyjątkowa wartość tego miejsca w skali światowej, jako świadectwa rozkwitu wielokulturowego miasta portowego w XIX wieku.

Rzeźby w miejskim sadzie pod ochroną UNESCO.

Wpisanie historycznego centrum Odessy na listę światowego dziedzictwa UNESCO w zagrożeniu otworzył nowe możliwości udzielania pomocy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego Ukrainy przez społeczność międzynarodową. Decyzja ta została przyjęta w drodze głosowania.

Obecnie trwa wojna o ukraińską kulturę i tożsamość. Rosjanie próbują udowodnić światu, że są narodem cywilizowanym i nigdy nie niszczą obiektów chronionych przez UNESCO. W rzeczywistości jest zupełnie inaczej. Wszyscy zdają sobie sprawę, że jedynie ukraińskie wojsko i ukraińska obrona przeciwlotnicza może dać Odessie pełne bezpieczeństwo. Czołg lub wyrzuciona rakietą może zniszczyć budynek, ale nie może zniszczyć kulturowego znaczenia. Wpisanie historycznego centrum Odessy na listę światowego dziedzictwa UNESCO takie znaczenie podkreśla. Ukraińska kultura uznana została za niezwykle ważną część kultury światowej. Nikt już nie może powiedzieć, że Ukraina jako naród nie istnieje.

Spis treści

Moja Ukraina	5
Moja Odessa	7
Odessos, czy Odessa?	15
Pomnik diuka de Richelieu	30
Słynne latarnie Woroncowa	42
Kto zamknął cara?	51
To nie fontanna	59
Masoni w Odessie	68
Gdzie jest serce atamana piekielnego?	76
Pierwszy rosyjski pilot	85
On wymyślił Gułag	92
Atak stulecia	99
Katarzyna - zbrodniarka czy założycielka?	108
Zabójcza polityka Kremla	128
Zagrożenie dla cywilizacji	135
Od mórz południowych do polarnej krainy	194
Nie umarła jeszcze Ukraina...	206

Borys Tynka – pasjonat Ukrainy, autor książek o Ukrainie, pilot wycieczek, certyfikowany przewodnik po Odessie, Kijowie oraz odeskich katakumbach. Należy do Stowarzyszenia Przewodników Ukraińskich. W 2020 roku został wyznaczony przez specjalną komisję Departamentu Kultury i Turystyki Rady Miasta Odessy na symboliczne stanowisko honorowego Ambasadora Odessy w Polsce.

Wykorzystując wolny czas na pewne przemyślenia, usiłując zatrzymać na papierze swoje myśli, bardzo często sporządzam w niewielkim notesie notatki i osobiste zapiski. W zasadzie nie wgłębiam się specjalnie w ich sens, po prostu zapisuję myśli na papierze. Staram się udokumentować własne życie w formie dziennika, jednak czasem mi się to po prostu nie udaje z braku literackich zdolności i powieściopisarskiego doświadczenia. Bywa, że po ludzku nudzi mnie mój wątpliwy romantyczny styl, zmierzający do zachowywania pamiątek w postaci własnych notatek, nawet jeżeli ich bohaterem ma stać się wczorajszy dzień. Staram się przypominać sobie pewne miejsca i historie, które utknęły mi gdzieś w umyśle i którymi chciałbym się później podzielić. Wszystkie notatki łączy miłość do Ukrainy, jednak z jakiegoś powodu nie zostały one wykorzystane przeze mnie w książkach, bądź po prostu zostały odrzucone przez jednego z moich wydawców jako nieodpowiednie lub niepasujące do pozostałych treści. Dotyczą one przeszłości, teraźniejszości, ale co ważne, dotyczą również przyszłości Ukrainy. Dotyczą ciekawostek z historii Odessy, Kijowa i Charkowa. Każda historia powinna zostać udokumentowana choćby po to, aby cieszyć w przyszłości i prowokować do dyskusji. To właśnie po to powstały te notatki i to właśnie dzięki nim powstały książki stanowiące ich obszerny zbiór.

ISBN 978-83-8166-379-3

9 788381 663793

licznik
geigera